

אשר לחתך החברתי, הרי עצם הנסיון לסמנו בבירור, נתקל בזרמים ומגמות התפתחות, הפועלים בכיוונים שונים וסבוכים ביותר. תושבי הארץ-הזרועה — מול החברה השבטית של המדבר (ולסבך את המסובך — יש שבטים חקלאיים בירכתי המדבר שעברו לישיבת קבע לפני דורות, אך שמרו על מושגים ומסורות רבים הלקוחים מחיי הנדדים); האיכר האריס — מול בעל האחווה; הפרולטריון העירוני, הגדל במהרה — מול הרכושן מזה והחברה הכפרית מזה; מעמד סוחרים על האינטרסים המיוחדים לו — רב ההשפעה, מאז ומתמיד, בארץ-מעבר זו שבין מזרח למערב; אינטליגנציה תוססת, נטולת-שרשים ומשכילה-למחצה (לפי מושגים מערביים), המצטיינת בלהיטות לפעלתנות פוליטית קדחתנית, בעלת יומרות מירביות וכושר-ביצוע מזערי; פסיפס של "מפלגות" צעות-וכמלות — הנזונות מאינטליגנציה זו, אך המשקפות גם את בעיותיה האמתיות של האומה.

ואחרון למנין, אך לא לחשיבות — קצונה שבשירות-קבע המשמשת זה עשרים וחמש שנה, לפחות, גורם-מפתח במדינה בגורלו של כל משטר, אם לשבט ואם לחסד. כה רבה משמעותו של חוג זה, עד כי ידובר עליו רבות בסקירה זו להלן. כזאת היא המדינה שעליה השתלט הבריגדיר (אז) עבד-אל-כרים קאסם בראש חטיבתו עם שחר ה-14 ביולי 1958, בשימו קץ למשטר המלוכני, אשר מרבית האומה ראתהו כנוכרי, רודני, מושחת, ומכור לאינטרסים זרים ובלתי-אהודים.

*

עתה עלינו להסתכל מקרוב-יותר באיש קאסם — בסגולותיו ומטרותיו. הקו החשוב המציין את קאסם הוא כי, בהקשר המדיני שלפנינו, אין הוא שייך לאחד מהרבידים והחוגים שצוינו לעיל; ועם כך הוא הופך — בזכות עמדתו הרמה — לגורם נכבד בפני-עצמו במקבילית-הכוחות המורכבת; וזאת הן כמשפיע והן כמושפע.

מטרות אחדות לנגד עיני קאסם בהיותו אדוניה של עיראק: לגבי יחסי-החזק, חוזה הוא עיראק עצמאית ונויטרלית; עצמאית — בתוך העולם הערבי (ואין לקאסם כל אשליות, איך חוזה עבד-אגנאצר את העולם הערבי בעתיד הצפוי); נויטרלית — בין הגושים המתחרים, כשפני קאסם לנויטרליות של-ממש, תוך שמירת יחסים טובים עם הכל, ללא העדפת צד על צד.

לגבי פנים מטושטש חזונו של קאסם יותר. הוא חוזה "קדמה" ו"אחווה" — ואין צורך לפקפק בכנותו בענין זה. ה"קדמה" שאותה הוא חוזה, קרובה לפירוש ה"מערבי" של מונח זה יותר מאשר לפירושים אחרים שבהם נתקלנו בדורנו. הוא מאמין כי משטר קונסטיטוציוני עם חוקה כתובה, פרלמנט ומפלגות עדיף על משטרים אחרים — מבחינה אידיאלית, לפחות; הוא טוען כי אותה רב-גוניות המציינת את החברה העיראקית בכל חתמיה היא נכס, אשר יש לרתמו לשירות המדינה — ולא מגרעת, שיש לנסות ולמגרה; ושוב אין יסוד להטיל דופי בכנותו. הוא מאמין כי פירות העמל מגיעים לעמלים עצמם — ובעבר גילה נכונות לפעול למען אמונה זו יותר ממרביתם הגדולה של עסקני המזרח-התיכון. יתר על כן, ברור לו כנראה (כי קאסם אינו אדם המנסח את השקפותיו

בבהירות) שההישגים יבואו לא בעקבות סיסמאות וקריאות הידד, אלא בזכות עבודה קשה ונמשכת של האיכר בשדה והסטודנט על ספסל לימודיו. ככלות הכל — או, נכון יותר, לפני הכל — שואף קאסם לקיים את שלטונו-שלו; לפני מטרה זו עלולות כל יתר המטרות לסגת בעת הצורך.

מה עומד לו לקאסם במאמציו לבצע את המשימות האמורות? ראשית, הוא בעל-החזקה. הוא הגיע לשלטון בהפיכה צבאית שהקנתה לו מלאי של אותה פרסטיז'ה אשר ההצלחה מביאה עמה; לשליטתו ניתנים, רשמית — ולפחות באופן חלקי, גם מעשית — כל אותם מענקי המשרה, הקידום וההנאה שהם מנת-חלקו של ראש-ממשלה ומפקד-כללי; הוא המפעיל — על תנאי, כפי שעוד נראה — את הזרועות-המבצעות של השלטון.

שנית, עשוי אותו פיצול של כוחות ומגמות שהוזכר בהתחלה, לסייע לשליט היודע לאזנם כהלכה, במאמץ בלתי-פוסק של חישוב ושיקול, תמרון ושינויי-קו.

שלישית — וכאן כמובן התפתח לתשובה — לקאסם מספר סגולות המאפשרות לו לנצל כל מצב-נתון שבמציאות העיראקית במירב התבונה והיעילות. קאסם מאמין אמונה שלמה כי הגורל — שלא לאמר, האלוהות — ייחד אותו להוליך את האומה העיראקית לקראת עתיד טוב-יותר, לפי הקיום שצוינו לעיל; אמונה זו מקנה לו את האומץ הדרוש, ולעתים את הקהות הדרושה, כדי שיעמוד בפני כשלונות, לעג, איומים וסכנות. קאסם מתון מטבעו, ואינו חסידם של צעדים שאין נסיגה מהם (כולל, לדוגמה, הוצאות להורג); מתינות זו מחזקת את מעמדו במאזן-הכוחות המורכב והעדין של עיראק. והעיקר, קאסם טכססן בחסד, שגילה עד כה את המוצא המידי מכל מבוכ בו היה נתון; שידע להפתיע את מתנגדיו ולבלבלם בכל אחד מהמשברים שרדפו זה את זה; שחקן מושלם, רב-תכנים, בעל מוח פורה — עד לגבולו של הדמיוני; ועם אלה — אדם נרדף, החי "על זמן שאול", ללא יכולת לשנות את עובדת-היסוד של קיומו הפוליטי, המעמידות אותו בפני בעיות חסרות-פתרון.

*

המרכיבים של בעיות אלה מסתברים מהנאמר בסעיפים הקודמים — הן מנתוני-היסוד של המדינה, והן מתכונות-דמותו של קאסם. אך להבנתם יש גם צורך לעיין בקצרה בתולדות המשטר מאז ההפיכה.

המהפכה העלתה את קאסם אל שיא של פרסטיז'ה בשכבות רחבות של הציבור, והוא לא מצא קושי להקים סביבו ממשלה "מקיר אל קיר", מורכבת מנציגי רוב זרמי הציבור הפוליטי, חוץ מאותו חוג מצומצם שהודחה אישית ללא-תקנה עם המשטר הישן. אך חיש הצטופפו העננים.

ראשית-כל, ראה קאסם צורך — אם בטוב עליו לבו, ואם על-מנת להבטיח את מעמדו וכראיה לטוהרו המהפכני — לחתום כביכול על מספר רב של "שטרות", שפרעונם נראה למשקיף המפוכח כמוטל בספק מלכתחילה. חוק הרפורמה-האגרארית בא לשים קץ, במחיידי, למאות ואלפי שנים של דיכוי פיאודלי; תחוקה סוציאלית, עידוד איגודים מקצועיים

והבטחות בענין תיעוש מזורז באו „להקפיץ“ בן-לילה את הפועל העיראקי קפיצת-דרך של דורות; „עיראקיוזיה“ של מפעלים ממלכתיים החניפה ללאומנות; עסקות-נשק עצומות התימרו להפוך את הצבא לאדיר שבמזרח-התיכון כאילו בלחיצת כפתור; הכורדים שמעו דברי פיוס וחנופה שכמוהם לא הובעו כלפיהם מפי אף ממשלה מזרח-תיכונית — וציפו להגשמה קרובה של תקוותיהם הלאומיות. מחוים אלה, ורבים אחרים בדומה להם, הגבירו לתקופה קצרה את הפרסטיז'ה של קאסם; אך כבר מלכתחילה זרעו הם גם בהלה בחוגים שנפגעו או שפחדו פן ייפגעו; וכאשר הוכח ברבים כי הכונות בוששות למצוא את תרגומן לשפת-תכנון, ולא כל-שכן לזו של ביצוע, אחזו אכזבה והתמרמרות שכבות רחבות. מסגרות חברתיות ישנות נופצו — ולא כמו חדשות תחתן. נוצר מעין מעגל-קסמים: שותקה היוזמה, עלתה האבטלה, קפא המסחר, האמירו המחירים וגברה תחושת-הערעור הכללית. הקולר נתלה בשליט, שלא ידע לקיים את הבטחות המהפכה.

במקביל להידרדרות החברתית-הכלכלית הלכה ההידרדרות הפוליטית. המהפכה באה במועד של גאות לעבד-אנ-נאצר בקרב העולם הערבי. בין משתפי-הפעולה המקוריים של קאסם בלטו עסקנים וקצינים „לאומניים“, שחתרו בתוך התלהבות-השעה להידוק היחסים עם קע"ם — עד כדי קבלת מנהיגותה — בדפוס מדיני שמעולם לא הוגדר בצורה ברורה או מוסכמת אף בחוגים אלה. דוברו ואלופו של זרם זה היה הקולונל עבד-אל-סלאם עארף, ידידו של קאסם ושותפו הפעיל בהפיכה. יריבות אישית וניגודי-השקפות בסיסיים הביאו להתנגשות בין השניים. קאסם שיבר את עארף ומקורביו בצבא ובעסקנות. קהיר לא השלימה עם שקיעת מזלה בעיראק; היא הכריזה על קאסם כעל אויב האומה הערבית; היא הקימה גולה של עסקנים עיראקיים לאומניים בדמשק; היא נתנה ידה לקשרים נגד קאסם ולהתנקשויות בחייו. המאורגן שבקשרים אלה — מרד שואף — לבש ממדים של הפיכה צבאית, מבוססת על התקוממות של חטיבה בסיוע כוחות-אוויר. קאסם ניצל מאויבים אלה בעזרת בני-ברית מסוכנים.

הקומוניסטים הם המפלגה האחת בעיראק הראויה להקרא כך לפי המושג שלנו. יש להם אידיאולוגיה, ארגון מסועף, קאדר של פעילים מסורים, טוהר יחסי ונכונות לקרבנות. לא זו בלבד, אלא שלחיתתם לזכויות האדם במשטר הישן, ואיתנותם נוכח רדיפות משטר זה, הקנו להם ערב המהפכה הערכה גם בחוגים שהיו רחוקים מתורתם והמגמות החברתיות שאותן הם ייצגו. למרות שלקומוניסטים לא היה כל חלק במהפכת ה-14 ביולי, הם הופיעו מיד בציבור כמגלמיה ומגי-שימיה הנלהבים; מגמות המשטר החדש הוסיפו להם פרסטיז'ה ועמדות כוח; הם פיתחו חיש מערך של „ארגוני חזית“* מסונפים, מהם מזוינים וצבאיים-למחצה. הם סייעו לקאסם לדכא את הקושרים הלאומניים, ויותר מזה נקמו את נקמתו אחרי הדיכוי עצמו; הם פגעו ע"י כך באויביהם המסורתיים, וקיוו לקשור אליהם את השליט החדש. למניעים אלה נוסף

* דהיינו, ארגונים הפונים אל חוגים ושכבות שונים בציבור הרחב, בקריאות שאינן לכאורה קומוניסטיות — אך הנתונים להכונה ושליטה קומוניסטית מכרעת, (לדוגמה: „ידידי השלום“, „הנוער הדמוקרטי“, ועוד).

עד מהרה השיקול כי מסע של טרור ברחוב, במפעלים, במשרדים ובשורות הצבא, עשוי להטיל על הציבור שיתוק של אימה, ולפלס להם את דרך-המלך להשתלטות מלאה על המדינה — עם קאסם משיא-גולם בשלב-המעבר. בראשית הקיץ של 1959 נראו הם קרובים להצלחה; הם נכשלו, בעיקר, מפני שגנו בהערכתם את קאסם — בעוד שקאסם לא שגה בהערכתו אותם ונקודות-התורפה שלהם. ביולי של אותה שנה העמידם קאסם בפני הברירה: או לסגת מיומרותיהם, תוך קבלה מלאה של מרותו — או לצאת במאבק גלוי נגדו ונגד כל הכוחות העוינים להם, כשהללו מאורגנים בהנהגתו. הקומוניסטים לא יכלו לעמוד בפני האתגר, ונסוגו. מאז הם נשברו ככוח המאיים על עיראק בהשתלטות לאלתר, אם כי עבר עוד זמן רב עד שעובדה זו היתה נהירה לרבים; ועד היום מוסיפים הם להיות גורם בפסיפס הפוליטי של המדינה.

מאז, ובמשך שנה בערך, נחלץ קאסם ממבוך לאחר מבוך בעזרת אמנות-ה„איוון“ שלו: חושו המופלא להשען — ברמיזה יותר מאשר במפורש — על אותם כוחות שבמערך-הגורמים הקיים בפועל בשעה הנתונה שיוכלו לעזור לו לנטרל את הכוח המסוכן של אותו רגע. הוא הבטיח חידוש הפעילות למפלגות, כדי לפייס את השמאל — הקומוניסטי כמו הבורגני — ולכשפרע את ההבטחה, ביטל את משמעותה באמצעות „חוק-התאגדות“ מפוקח, וע"י הקימו „מפלגה קומוניסטית“ מטעם, שכל תכלית קיומה היתה לשבת, כביכול, על הכיסא שנועד למפלגה הקומוניסטית האמתית. הוא הפנה מדי-פעם מחוים מעודדים לעבר הקומוניסטים או מקורביהם, כדי להחזיר בציבור את ההכרה כי לא חלקה הדרך בפני הימין. קשריו עם מי שהיה אז נציג-מתוכו, הכורדי הבחיר, מוצטפה ברזאני, עוררו את זעמם וקנאתם של נכבדים כורדיים יריבים; והוא קירב את אלה והקפיא — בזהירות, ולא לחלוטין — את הלז. הוא דיכא את מפלגת ה„בעת“ וקבוצות אחרות שציידו עם עבד-אנ-נאצר, אך נזהר שלא לדחפם להעזות של ייאוש — חוץ מרגע של היסטריה, שבו הורה קאסם על ההוצאות-להורג הפוליטיות הבודדות של שלטונו, אשר תמורתן

כמעט ושילם בחייו, בהתנקשות שבוצעה נגדו תוך שבועיים — לאחר מכן. הרגע של היסטריה לא נשנה.

הטכסיסים הצליחו — אך לא פתרו בעיות של טוח-ארוח-העם ועוד יצרו גורם נוסף, חמור מאוד: בהכרח איבד קאסם כל אמון של כל חוג פוליטי בעל משמעות במדינה; לא רק אמון בכנותו ונאמנותו, אך גם אמון בעקביותו, ביכולתו להיות שותף לעסקה; ולעתים קרובות אף בצלילות דעתו. במקביל לתהליך זה הצטמצם ייצוגו של הציבור הפוליטי בממשלת קאסם הלך-והצטמצם, עד כי הפכה הממשלה לקבוצה מעורבת של פקידים-מומחים וידידים אישיים של המנח"ג מעמדו הציבורי של קאסם הגיע לשפל המדרגה כשהחליטה המפלגה הלאומית-דמוקרטית (חוג אינטלקטואלים ליברליים בעלי רמה גבוהה-יחסית) בראשית הקיץ של 1960, כי שום לא נאה (ולא כדאי) לה לתמוך בדיקטטורה צבאית בפועל. קאסם הגיב בנסותו לפזר את המפלגה ע"י טכסיס משפטי: הטכסיס נכשל, בהתערבותו של בית-הדין הגבוה — אף זה סימן לשינוי האווירה.

רקיטה או במנועים אטמוספריים, צורכי-אוויר, בליסטיים או מונחים-מרחוק; מפציצים נהוגי-אדם, בעלי-טוחים שונים, מאידי גיטא, עלינו לבחון במבטנו את התפתחותם של אותם סוגי-ציוד צבאי — ושל הגייסות המתאימים לטיפול בהם — המוגדרים כ"מקובלים". השוני שבין שתי קבוצות אלו של

מלחמה שגם בעלם של כלי-הנשק הגדולים, וגם אותה מדינה שהללו אינם מצויים ברשותה, חייבים להביא בחשבון. כמו כן חייבים להביא בחשבון, בכל זמן ובכל מקום, את ההתקפה באמצעות כלי-הזין של מלחמת-חזית. חימוש "מקובל" הוא, איפוא, חיזוק, אם לצורך הגנה — או בשביל לחנוט בעד כך שתבוצע בכלל התקפה. פירושו של דבר, שברירה של ממש אינה אפשרית עוד: כל מי שאין ברשותו לפחות אמצעי-ההגנה המקובלים — המותאמים לצרכיו ולנסיבותיו — הריהו נטול-הגנה ביסודו.

בריטניה הגדולה, אשר ב"ספר הלבן" מאפריל 1957 הצהירה תמיכתה באסטרטגיה המבוססת בעיקרה על הכוח-המרחיק — על-מנת להסיר מעל שכמה את עול חובת החימוש-הכללי. ועל-מנת לחסוך מתקציב ההגנה סכום ניכר — מספקת לנו דוגמה לבחירה מוטעית. מאז ההצהרה ההיא נאלצו כבר להכניס שינויים ניכרים באותה תכנית. לוחות "מקובלים" חזקים נודע היום ערך חשוב, וההכרח הבלתי נמנע לקיימם זוכה עתה להכרה כללית. עם זאת חלוקות הדעות באשר לאר-גונם, חימושם ולאורך-לוחמתם האפשריים. כוחות כאלה — שיש להתאימם לתנאים הקיימים במדינות השונות הנוגעות בדבר — ודאי שחייב להיות בהם שוני מהותי בכל מדינה ומדינה.

כוחות מקובלים

שאלת היסוד הצבאית העומדת בפני מדינות אירופה, לובשת דמות מוחשית ומסוימת מאוד: כיצד ליצור כוחות "מקובלים" מספיקים, שיהיה בהם כדי לערוב לבטחונה של אירופה-המערבית למול הצבאות האדירים של ברה"מ ומדינות-הלוואי שלה. כרוכות בכך, לכל הדעות, בעיות חמורות — אך גם צבאות לא-מעטים בחלקי-הכל אחרים עומדים בפני בעיות דומות. את עיקרן של בעיות אלו ניתן להגדיר במשפטים מעטים:

- בחוץ להעמיד לשם כך משאבי כוח-אדם מספיקים — אך בלי שהדבר יפגע בכלכלת הארץ, שעליה מתבסס הפר-טנציאל ההגנתי שלה;
- חייב להינתן לצבאות אימון מספיק, שיסגלם לעמוד בדרישות הלוחמה-החדשה ובתביעות הנובעות מאופיים

בתום העשור הראשון למאמצים אינטנסיביים לסגל את עצמיהם-ההרס האטומית שתחילתה במהלומות "סיטוניות", לשימוש אופרטיבי וטקטי תכליתי, — ועם זאת גם להביא, בעזרת טילים בין-יבשתיים, למדרגת "הנשק המוחלט" — מתחילים ראשי-שלטון, אנשי-צבא והוגים לעשות את חשבון-הנפש הגדול, ונקל להבין כי בעיקרו מופנה המאזן לא כל-כך לסיכומי העבר כאשר למתן תשובות לשאלה: "ומה הלאה?". התשובות רחוקות מלהיות אחידות: הכל בהתאם לגודל המדינה, עצמתה ופיתוחה התעשייתי-הטכני — מימדי צבאה, תפקידיו ובעיותיו — תפיסותיו ואורת-מחשבתו של זה. הן עורך את ניתוחיו והמנסה להעלות פתרונות, עליכן טבעי כי סדרת-המאמרים "דעות על לוחמה חדשה" (ועל כוחותיה של לוחמה חדשה זו) תהווה מעין פסיפס של הערכות והשקפות; וההבדל שבין אלו נובע לרוב מתוך הדגשת צד זה או צד אחר בתמונה הכוללת.

שני גורמים — התרחקות הכרחית ונאותה מהזיקה לנסייון-העבר באשר-הוא וליבון מכוון ופורה של אפשר-ריות ההווה והעתיד — הביאו לעולם ידיעה רבה, עליה נוכל להישען. אך מספר ההיפותזות המבצבצות ועולות מאוצר-דעת זה הוא כה רב עד שצצו עתה סוגיות למכביר בהן מרובה הספק על הודאי. התור-צאה: — בעבר יתכן וחשבנו כי יודעים אננו, בערך, מה צורה תלבש מלחמה עתידה — והתאכזבנו מרות משובאה; ואילו עתה כה רב הוא שפע האפשרויות שניתן להעלותן על הדעת, והמובאות בחשבון, עד שהננו מתיצבים בפני ספקות חמורים — וע"י כך נפגמת יכולתנו להחליט החלטה.

א-צעי-לחמה וכוחות-לוחמים איננו טמון, פשיטא, בכך ש"שניה בהן אינה משתמשת בחומרי-נפץ גרעיניים. ההבדל בין שתי קבוצות, בעובדה שהקבוצה השניה שואפת לאיכון מדוקדק מטרות וירי מדויק, ואפילו על חשבון הטוח; וכי המכשיר-המופעלים על ידי משרתים תמיד תכלית צבאית — ש"וצא אל-הפועל בידי בני-אדם — בין אם יהיה זה כיבוש והחזקה בשטח-אויב, ובין אם תהיה זו הגנה באזורים ובשטחים נכ"ימים, ושמירה על כך שישארו בידיה. שני מעגלי-המלחמה מתבררים זה אל זה על-ידי לוחמה מדינית ופסיכולוגית, הניצבת שם ביניהם; ואינו היא מותרת על שום אמצעים בשביל לחבל ביכולת-ההגנה של האויב, לרפות את עצמתו התוקפנית, בטיח לנשק אותה השפעה על גופם ורוחם של אנשי-האויב. התחילה לפעול את פעולתה עוד בטרם נורתה היריה הראשונה.

היום, למוגם וליכולתם, שמו עמים וממשלות שונים דגש חזק יותר בסוג זה או אחר של מלחמה. אכן, אין תימה שרק שתי מעצמות-העולם האמתיות יכולות לקבל על עצמן להיות חזקות בכל הגזרות. למעשה, הופיעה מעין אמת-מידה חדשה "מורשג" מעצמה גדולה: "שיהיה ביכולתה לקיים בבית-אחד יחידת "מקובלים" וגם כוחות "אסטרטגיים" — אם נשתמש במונחים הבחירה בין השניים — החלטה שכרגיל נקבעת-מראש על-פי המסיבות.

י ותיאורטי בבעיה זאת — "בעית הבחירה" — הוליד בשנים רבות תוצאות ברורות ומפורשות. ההנחה כי "הרתעה" — גות כלי-הנשק הגדולים עשויה להגן על ארצך מפני כל תוקפה — נופצה כליל. האפשרות שלא ניתן יהיה להשתמש בנשק כאלה בכלל — מכיון שאם ישתמשו בהם שני ימים, יביאו הרס וחורבן על שניהם — הוכרה כסבירה. כן, שהתקפה באמצעות צבאות "מקובלים" היא עדיין צורת-

המורכב של כל-הנשק החדשים — ויש לקיים בקביעות את זמנו של אימון זה; את מחירם של צבאות כאלה, העולה-והולך בהתמדה, צריך לקיים בלי לסכן את מילוי התחביותיה הסוציאליות של המדינה, במובנן הנרחב ביותר, אשר אין מדינה בת-זמננו יכולה להתנכר להן; יש ליצור, לטפח ולקיים בקביעות את רצון האזרח להקריב מזמנו ומכספו לצורך שירות-צבאי; יש לקיים בתמידות — על-פני עשרות שנים — דרגת-כוננות מעולה, שתאפשר להגיב על התקפה גם בזמנים בהם אין העם חש בשום סימנים חיצוניים של מתיחות בינלאומית חמורה.

הקשיים בהם מתנסה נאט"ו במאמציו להעמיד לו כוחות-הגנה לפחות בהיקף המינימלי הנדרש — משקפים בעיות מסוג זה: — רמה נמוכה-יחסית של הוצאות על ההגנה-הלאומית; רצונה לעם, הנתון למרותה הפוליטית, עומדת בפני אותם קשיים עצמם. בתנאי-היא, ההכרח להפנות כוחות-עבודה מספיקים להגשמת תכניות-התיעוש שלה — הוא אשר מטיל את הסייגים לגודל הצבא מן הסוג ה"מקובל" שיהיה ביכולתה לקיים.

צבאות מיליציה

יתכן ופתרונה של בעיה זו, לפחות בחלקה הגדול, לגבי המדינות שמעבר-מזה ל"מסך הברזל" ימצא בניצול האפשרויות הגלומות בשיטה המיליציונית. שלושה יתרונות עיקריים לשיטה זו: — רמה נמוכה-יחסית של הוצאות על ההגנה-הלאומית; האפשרות לקיים צבאות גדולים במצב-כוננות מעולה — מבלי לנתק את האנשים מפעולתם האזרחית; הדגשת אחריותו של ה"תושב-האזרח" לשלום-הארץ ולבטחונה. לעומת אלה — מספר מגבלות, שהעיקריות בהן הן: — רק גייסות מעטים עומדים בקביעות חמושים ונכונים לפעולה מידית; האימון הניתן אינו מגיע לרמה שתוכל לספק את המחמירים-בדרישות; הכרח להקים ארגון מסועף ומורכב, המשפיע על כל חייה של האומה.

ברם, ההתנגדות לשיטה המיליציונית נובעת לא רק משיקולים המוסתתים על מגבלות אמתיות אלו. כמעט בכל הארצות אין אנשי-הצבא מסוגלים לחשוב במושגים אחרים מאשר במושגי הצבאות-ההמוניים של המאה ה"ט, המורכבים במי-עוטם חיילים שמקצועם-בכך וברובם מגויסי-חובה. אם-כי צבאות אלה נכשלו — כשלון צבאי בצרפת, וכשלון פוליטי בגרמניה — עדיין רואים בהם החוגים הצבאיים, ברובם, את המטרה היחידה שכדאי לשאוף אליה. הדוגמאות המצויות של שימוש מוצלח בשיטה-המיליציונית: אוסטריה, ניו-זילנד, קנדה, ישראל, שביצריה — כמעט ואינן זוכות לשיקול רציני.

אחת מסורת פיאודלית אשר השפיעה בשעתה, ועודה משפיעה, כמעט על כל הצבאות — היא שמנעה מהם את היכולת להבחין הבחנה-מציאותית באפשרויות אשר השיטה המיליציונית פותחת בפניהם. מאידך גיסא, רבים היו המקרים בהם מתנגדיו של הצבא בנוסח-המסורתי ניסו להציג לעומתו את השיטה-המיליציונית בתור ה"ברירה האחרת" — כמעין "תנועת התנגד-דות עממית" לצבא עצמו — וכתוצאה מכך הפך כל הענין לחשוד כפליים בעיני אנשי-הצבא המקצועיים. אולם אם רוצים

כיום לשקול ברצינות את בעית בטחונה של אירופה לאורך-זמן, מן הראוי הוא שיתיחסו בכל מקום, אל השיטה המיליציונית כאל כל-יזונה המיועד של המדינה הדמוקרטית בעידן-האטום.

כמובן, הדברים שונים לגבי מעצמה-רבתי. אין זו יכולה לסמוך על מיליציה בלבד. תמיד תהיה זקוקה לצבא-עומד* — או אפילו לגייסות שמקצועם-בכך. נשק וציוד המצריכים אימון ממושך ויסודי יזכו לשימוש יעיל יותר בידי קצינים וחילים אשר את רגילות-השימוש בהם קנו לעצמם כדבר-שבמקצוע. ציי מלחמה, וכוחות-אוויר גדולים, זקוקים לקצינים ששירותם זה הוא משלח-ידם, וכן לצוותים ארוכי-שירות. אולם יתכן כי השילוב בין יחידות כאלו לבין צבאות מיליציוניים — הוא שיאפשר את הפתרון האידיאלי.

צבא אזרחים

מחירו של צבא-מיליציה נמוך — משום שאין צורך להקים קסרקטין למספרים גדולים ועצומים של אנשי-צבא, ומשום שחלק ניכר מהעבודה המנהלתית הכרוכה בקיומו מבוצעת על-ידי אזרחים בשעות הפנאי שלהם**.)

שביצריה מוציאה להגנה 4 אחוז מכלל ההכנסה-הלאומית שלה — דהיינו כ-180 פרנקים-שביצריים לנפש. לאחר שינויים הנערכים בצבא השביצרי עקב המודרניזציה, יגיע סכום זה עד ל-210 פרנק. ההוצאה המקבילה בארה"ב תשוה ל-1500 פרנק בערך; ובבריטניה — ל-350. מעניינת השוואה עם צרפת גם בטרם שלחה ארמיה שלמה לניהול המלחמה באלג'יריה. צרפת — שאוכלוסיתה רבה פי-עשרה, ותקציבה-הצבאי גדול פי-עשרים, מאלה של שביצריה — קיימה צבא וחיל-אוויר שבדוחק עלו פיישניים על המצוי בשביצריה. אלא שכמה-בנוסף על אלה, היה לה גם ציי-מלחמה — לא-גדול אך עדיין ביוקר.

ברם, הגדול שביתרונות השיטה-המיליציונית טמון בכך מעצבת מכשיר המתאים ביתר-שלמות ללחמה-בתקופת-המאשר כל צורה אחרת של כוחות-הגנה. מזה זמן רב הדעה כי הנהגת-כלי-נשק אטומיים, והקטנת יחידות-השתבוא בעקבותיה, תאפשרנה, כתוצאה אבטומטית, הגדלת במספר-הגייסות העומדים לרשות ההגנה; אך דעה זו היא אחת מאותן טעויות אויליות ששכרן במלחמה — כש"ונות או אף תבוסה. כיום, נחוצים גייסות מרובים יותר מעבר. כיום, נתון כמעט כל חלק מחלקיה של הארץ, שהצבא יועד להגן עליו — בסכנה — אלא אם כן זוהי ארץ של אותה "עומק" בלתי-מוגבל כמעט.

בתנאי-אירופה רק ביכלתו של צבא-אזרחים להעמיד ולקיים את הגייסות המרובים הנדרשים לצורך הגנה-בעומק אמתית. הסתננות אויב, יחידות-קומנדו מוצנחות, מרד, תבוסות המור-פצת על-ידי היריב, שואות הנגרמות על-ידי כלי-נשק גרעיניים או ביולוגיים — כל אלה הן תופעות של מלחמה בת-זמננו שרישומן חל על המדינה כולה. מדינה שאחוז רב מאוכלוסיתה עבר דרך בית-הספר של צבא-האזרחים ואשר

(*) המורכב ברובו ממגויסי-חובה המשרתים שנים אחדות שירות-ההתאמנות בן חודשים ספורים, הנהוג בצבאות מיליציוניים מובהקים, כצבא-שביצריה. — המערב
 (**) כזהו הנהוג בצבא שביצריה וכן בכמה צבאות מיליציוניים אחרים. — המערב